

“En halua istua veronmaksajan harteilla, haluan olla veronmaksaja itse”

Haastattelututkimus maahanmuuttajien työmarkkina-
poluista ja työnteon merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen

Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama *Polkuja työhön* -hanke

4.9.2018

Anu Yijälä & Tiina Luoma

Helsingin kaupunki

kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot

Tutkimuksen tavoitteet

- Kvalitatiivinen haastattelututkimus, tavoitteena tarkastella maahanmuuttajien taloudellista sopeutumista
- Haluttiin tuottaa lisää tietoa
 - eri työmarkkina-asemien yhteydestä maahanmuuttajien hyvinvointiin ja taloudelliseen pärjäämiseen
 - taloudellisen sopeutumisen merkityksestä kokonaisvaltaiselle yhteiskuntaan sopeutumiselle
- Maahanmuuttajien työllisyyttä tarkastellaan jatkumona, jonka toisessa päässä on tekijäänsä määrällisesti ja laadullisesti **tyytyttävä työllisyys** ja toisessa **työttömyys**. Näiden kahden ääripään välissä ovat erilaiset **vajaatyöllisyyden muodot**:
 - sisällöltään epätyydyttävä työ (työntekijän koulutusta ja osaamista vastaamattomat tehtävät)
 - osa-aikaiset työt (työtuntien määrä on tekijälle riittämätön).

Tutkimuksen lähtökohdat

- Aiemman tutkimuksen mukaan työttömyys vaikuttaa hyvinvointiin negatiivisesti ja työllisyys puolestaan positiivisesti.
 - Vähemmän tutkimusta on tehty vajaatyöllisyyden vaikutuksista ihmisten, ja vielä vähemmän maahanmuuttajien, hyvinvointiin ja taloudelliseen pärjäämiseen.
- Viitteitä siitä, että myös tympäisevä työ saattaa olla hyvinvoinnille haitallista (Chandola & Zhang 2017).

Aineisto ja menetelmät

- Tutkimukseen haastateltiin **41**:tä maahanmuuttajaa, joilla oli kokemusta työnteosta ja/tai työnhausta Suomessa.
- Tutkimukseen osallistuneet olivat asuneet Suomessa eripituisia aikoja, ja heidän koulutustaustansa vaihtelivat: vähintään alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita oli 28 ja muita 13.
- Osallistujat jaettiin viiteen ryhmään lähtömaan tai muuttosyyntä perusteella:
 1. länsimaalaiset
 2. entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet
 3. Itä-Euroopan alueelta tulleet
 4. pakolaistaustaiset
 5. vuonna 2015 Suomeen saapuneet koulutetut turvapaikanhakijat

Aineisto ja menetelmät

- Haastatellut jaettiin edelleen kolmeen ryhmään heidän työmarkkina-asemansa perusteella:
 1. **Työllisiksi** ($n = 13$) määriteltiin ne, jotka tekivät määrällisesti (riittävästi työtunteja) ja sisällöllisesti (koulutusta ja/tai osaamista vastaavaa) tyydyttävää työtä.
 2. **Työttömiksi** ($n = 17$) luettiin ne, jotka olivat rekisteröityneet työttömiksi työnhakijoiksi.
 3. **Vajaatyöllisiksi** ($n = 9$) laskettiin ne, jotka eivät olleet toiveistaan huolimatta löytäneet kokoaikaista ja muuten tyydyttävää palkkatyötä Suomesta.
- Vajaatyöllisiksi määriteltiin myös työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin, esimerkiksi työkokeiluun, osallistuneet työttömät työnhakijat, sillä he kuuluivat työyhteisöön ja tekivät lähes täyttä työviikkoa.
- Kaksi haastateltua luokiteltiin työvoiman ulkopuolella olevaksi heidän opiskelijastatuksensa vuoksi.

Teoreettinen viitekehys

- Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostettiin maahanmuuttajien akkulturaatioteoriasta (Berry 1997; Ward 2001; Ward & Kennedy 1993) ja Jahodan (1981; 1982) deprivatioteoriasta.
- Jahodan mukaan työnteolla on **ilmeisiä** (rahallisia) ja **piileviä** hyötyjä.
- Jahodan mukaan erityisesti työnteon **piilevät hyödyt** ovat tärkeitä hyvinvoinnille:
 - työntekeo **aktivoi** ja antaa päivälle **ajalliset raamit**
 - työssä voi laajentaa **sosiaalisia verkostoja**
 - työntekeo on auttaa ylläpitämään positiivista **identiteettiä** mutta myös **statusta** yhteisössä
 - työssä saa kokemuksen **hyödyksi olemisesta** ja **yhteisten tavoitteiden** eteen ponnistelemisesta
- Työtön jää paitsi ei vain työn ilmeisistä vaan myös sen piilevistä hyödyistä, mikä voi olennaisesti heikentää hyvinvointia.

Tulokset 1/4

- Työnteon ilmeinen hyöty on palkka. Tutkimus kuitenkin osoitti, että vaikka työstä saatavat ansiot eivät olennaisesti parantaisi maahanmuuttajan tulotasoa, työnteke voi edistää hyvinvointia ja uuteen maahan sopeutumista.
 - Työnteke oli yhteydessä kaikkiin Jahodan piileviin hyötyihin ja tätä kautta edelleen hyvinvointiin – toisilla työssä käyvillä maahanmuuttajilla nämä piilevät hyödyt toteutuivat osittain, toisilla täysin.
 - Myös vapaaehtoistyö tai harrastus voi mahdollistaa ainakin joidenkin piilevien hyötyjen saamisen.
- Maahanmuuttajia tarkasteltaessa tulisi huomioida se, että yksi – kenties keskeisin – työnteon piilevä hyöty on uuden kotimaan **kielen ja (työ)kulttuurin oppiminen**, eli kulttuurisen pääoman omaksuminen. → Vajaatyöllisyyskin voi edistää hyvinvointia ja sopeutumista.

Tulokset 2/4: sosiaaliset kontaktit

- Työnteosta saatavat **sosiaaliset kontaktit** auttavat maahanmuuttajaa kerryttämään sosiaalista pääomaansa, joka on merkittävä resurssi työmarkkinoilla.
- Työttömällä maahanmuuttajalla on usein melko vähän mahdollisuuksia luoda sosiaalisia kontakteja kantaväestön edustajiin.
- Vajatyöllisten tilanne voi olla valoisampi kuin työttömien: esimerkiksi niin kutsutut sisääntulotyöt ja erilaiset työharjoittelut voivat auttaa maahanmuuttajaa sosiaalisten verkostojen luomisessa.

“[in a practical work training] you will be in touch with the people and you will know more about the culture and you could adapt more language and you could adjust many things. It's too useful, and I think it's really great chance to be in touch with people, since maybe offering [getting] jobs is not too easy as you are offering [getting] internship, so it helped a lot.”

(turvapaikanhakijataustainen mies, 30–40 v., alempi korkeakoulututkinto)

Tulokset 3/4: aktiivisuus ja aikarakenne

- Haastateltujen mukaan työnteon mahdollistama aktiivisuus ja päivän ajallinen rytmittyminen ovat vaikuttaneet merkittävästi heidän psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiinsa.
 - Vajaatyöllisyyskin voi edistää aktiivisuutta ja rytmittää päivää!
- Osa kotimaassaan aktiivisesti työelämässä mukana olleista kertoi toimeettomuuden ja päivärytmin puuttumisen olevan henkisesti raskasta.
 - Syömishäiriön pahentuminen, alakuloisuus, ahdistus, fyysisen hyvinvoinnin heikkeneminen

“I think it’s really important just to have something stable that you can actually go and do every day, even if it was delivering newspapers for me, it enabled me to get out, to do something. It made me incredibly fit as well [laughter], which is a nice side bonus. – – overall I would say that it’s really important you have to have something to go to every single day and it gives you good focus.”

(länsimaalainen mies, alle 30-v., ylempi korkeakoulututkinto)

”Ja mulla toki ei ollut töitä, ei oo mitään, ja mä vaan istuin kotiin, mä en tiedä, neljä kuukautta ilman mitään. Ja hänellä [aviomies] oli vaikka kaikki, koska hänellä oli kieli, ja hänellä oli ystäviä, ja hänellä oli työ. Ja mä olin vain tämmönen stereotyyppinen venäläinen vaimo, joka istuu kotona ja laittaa ruokaa. Ja se oli niin ärsyttävää, se ei oo minä. Koska toki ennen, Venäjällä, mulla oli työpaikka, ja mä olin niin aktiivinen.”

(entisen Neuvostoliiton alueelta tullut nainen, 30–40 v., ylempi korkeakoulututkinto)

Tulokset 4/4: yhteiset tavoitteet ja identiteetin ylläpito

- Työmarkkina-asemaan katsomatta haastattelut pitivät usein hyvin tärkeänä kokemusta yhteisten tavoitteiden eteen ponnistelusta: he “halusivat kantaa kekoon oman kortensa” ja olla hyödyksi.
 - Hyödyksi olemisen kokemus rinnastuu usein mahdollisuuteen maksaa veroja palkasta.
- Kyvyttömyys ansaita oman elantonsa työtä tekemällä oli yhteydessä haastateltujen näkemykseen itsestään ja asemastaan yhteiskunnassa:
 - Suomessa työttömäksi ajautunut oli saattanut olla kotimaassaan arvostetussa työssä ja asemassa yhteisössä. Ristiriita menneen ja nykyisen tilanteen välillä voi alentaa itseluottamusta ja vaikeuttaa positiivisen identiteetin ylläpitämistä, mikä taas heikentää hyvinvointia.

"I feel more confident because I'm not this kind of person I want to go live on the government [social benefits] forever. I felt so shy when someone asked me, and I said, I study Finnish language and I do nothing. But now if anyone asks me, hey I work in this place with those amazing people and this amazing place, and I feel like -- I have the rights to do anything because I'm now almost part of this society, I pay taxes, I'm part of this system, I feel like strong."

(turvapaikanhakijataustainen nainen, 30–40 v., alempi korkeakoulututkinto)

"Suomessa voin saada rahaa ilman töitä. Ja se riittää, että asua hyvin. Mutta haluan olla hyödyllistä, koska se on outoa, että tulen toiseen maahan ja istun kotona."

(entisen Neuvostoliiton alueelta tullut mies, 40–50 v., toisen asteen tutkinto)

Lopuksi

- Etenkin maahanmuuton alkuvaiheessa, kun maan tavat ja työkuulttuuri ovat maahan muuttaneelle vieraita, erilaiset vajaatyöllisyyden muodot voivat edistää maahanmuuttajan työllistymistä ja sosiokulttuurista sopeutumista, mutta niihin liittyy myös ongelmallisuutta:
 - Vajaatyöllisen voi olla vaikeaa elättää itsensä työstä saatavilla ansioilla, minkä vuoksi usein ainakin osa tuloista muodostuu sosiaalietuuksista. Tämä lisää **kannustinloukkuihin ajautumisen riskiä**.
 - Epävakaat työsuhteet, epävarmuus käytettävissä olevista tuloista ja köyhyysrajan tuntumassa eläminen vaikeuttavat elämän suunnittelua. Haastatellut haaveilevat samanlaisista asioista kuin suomalaiset: taloudellisesti turvatusta elämästä, joka mahdollistaa esimerkiksi oman kodin ja auton ostamisen.

Tutkimuksen rajoitukset

- Kvalitatiivisen haastattelututkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä koskemaan koko maahanmuuttajaväestöä. Ne antavat kuitenkin kuvan siitä, millaisia asioita yksilöt kohtaavat pyrkiessään työmarkkinoille ja sopeutuessaan yhteiskuntaan.
- Tulokset osoittivat, että työmarkkinoilla pärjääminen ei ole yhteydessä pelkästään maahanmuuttajan taustaan, koulutukseen tai maassaoloaikaan vaan se on näiden kaikkien ja monen muun tekijän monimutkainen summa.
 - Tämänkään tutkimuksen kysymyksenasetteluihin ei ole olemassa yksinkertaisia vastauksia.

Toimenpidesuosituksset

- Maahanmuuttajataustaisen väestönosan aiempaa nopeampi kasvu sekä työtehtävien katoaminen teknologian vauhdittamassa ammattirakenteiden murroksessa voivat vaikuttaa siihen, millaiset mahdollisuudet maahanmuuttajalla on päästä Suomessa ensimmäiseen työpaikkaansa ja sisään paikallisille työmarkkinoille.
 - Jos työpaikan saaminen kestää, työttömätkin maahanmuuttajat tarvitsevat mahdollisuuden kohdata suomalaisia sekä oppia kieltä ja kulttuuria.
 - On tärkeää pohtia, millaisten ratkaisujen avulla eri elämäntilanteissa olevat maahanmuuttajat voivat osallistua sellaiseen mielekkääseen toimintaan, joka pitää yllä tai jopa edistää toimintakykyä, hyvinvointia, itsetuntoa ja sosiaalisia suhteita.

Keskustelun tueksi

1. Millaista maahanmuuttajien työkykyä ja hyvinvointia tukevaa toimintaa kaupunki voisi järjestää?
2. Miten tällaista toimintaa tarvitsevat ihmiset voidaan tavoittaa?
3. Millaisia resursseja toiminta vaatii?
4. Miten ihmisten yksilölliset tarpeet voidaan huomioida?

Kiitos mielenkiinnostanne!

**Tutkimusraportti on luettavissa verkossa:
www.polkujatyohon.fi/julkaisut**

POLKUJA
TYÖHÖN

Lisätietoja:

Anu Yijälä (anu.yijala@hel.fi) & Tiina Luoma (tiina.m.luoma@hel.fi)

Julkaisut: <http://ulkomaalaistaustaisethelsingissa.fi/fi/tutkimukset>